

خوانش جرم شناسانه مفهوم تربیتی غیرت و نقش پیشگیرانه آن

وابستگی سازمانی

نویسندگان

استادیار، گروه حقوق جزا، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران	احسان بابایی *
دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه حقوق جزا، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران	محمد جواد امین
دانشجوی دکتری تخصصی، گروه حقوق جزا، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران	حمیدرضا معارفی زنجانی اصل

چکیده

اطلاعات مقاله

غیرت یکی از ویژگی‌های بنیادین انسان است که فرد را به دفاع از سرمایه‌های مادی و معنوی خود وا می‌دارد و در عرصه‌های فردی، اجتماعی و فرهنگی بروز می‌یابد. غیرت به مثابه یک مقوله اجتماعی، فرهنگی و تربیتی، بازتاب قابل توجهی در حوزه حقوق کیفری دارد و می‌تواند به عنوان سازوکاری پیشگیرانه در برابر آسیب‌های اجتماعی و وقوع جرایم ایفای نقش کند. یافته‌های این پژوهش که با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه بررسی منابع انجام شده است نشان می‌دهد که آموزش فرهنگی، ارتقای سطح آگاهی حقوقی و ترویج قرائت متعادل و عقلانی از مفهوم غیرت، می‌تواند کارکرد پیشگیرانه آن را تقویت کرده و از پیامدهای منفی بکاهد. غیرت در مقام یکی از عوامل پاسداری از ارزش‌های مشترک جامعه، هنگامی که به صورت نهادی و پایدار در فرهنگ عمومی تثبیت شود، مانع شکل‌گیری آنومی (بی‌هنجاری) خواهد بود و انسجام اجتماعی را ارتقا می‌بخشد. با این حال، همان‌گونه که غیرت واجد کارکرد پیشگیرانه است، در صورتی که از چارچوب‌های عقلی، ضوابط شرعی و معیارهای اخلاقی فاصله گیرد، می‌تواند به بروز آثار منفی و رفتارهای خشونت‌آمیز منجر شود. قرار گرفتن غیرت‌ورزی در ذیل اصل امر به معروف و نهی از منکر، ضوابط و حدود حاکم بر آن را روشن ساخته و امکان هدایت این ویژگی در مسیر عقلانی، اخلاقی و حقوقی را فراهم می‌آورد. از این منظر، غیرت نه تنها یک فضیلت فردی بلکه یک سرمایه اجتماعی و فرهنگی است که در صورت مدیریت صحیح، می‌تواند به تحکیم نظم حقوقی، تقویت هویت جمعی و پیشگیری از انحرافات اجتماعی یاری رساند.	نوع مقاله	پژوهشی
	صفحه	۱ - ۱۲
	دوره ۲، شماره ۳ (شماره پنجم پیاپی)	

اطلاعات نویسنده مسئول

نویسنده مسئول	احسان بابایی
کد ارکید	۰۰۰۰-۰۰۰۱-۷۰۳۲-۷۰۸۲
تلفن	۰۹۱۲۲۵۳۲۲۶۵
ایمیل	ehsanbabaei@ujsas.ac.ir

سابقه مقاله

تاریخ دریافت	۱۴۰۴/۰۶/۲۴
تاریخ ویرایش	۱۴۰۴/۰۸/۱۲
تاریخ پذیرش	۱۴۰۴/۰۹/۱۶
تاریخ انتشار	۱۴۰۴/۰۹/۲۰
روش پژوهش	توصیفی تحلیلی

واژگان کلیدی

غیرت، جرم شناسی، پیشگیری از جرم، احساس مسئولیت، بی تفاوتی اجتماعی

توضیحات

کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می‌باشد.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.

نحوه استناد	بابایی، احسان؛ امین؛ محمد جواد؛ معارفی زنجانی اصل، حمید رضا (۱۴۰۴)، «خوانش جرم شناسانه مفهوم تربیتی غیرت و نقش پیشگیرانه آن»، فصلنامه علمی مطالعات میان رشته ای حقوق و تربیت اسلامی، دوره ۲، شماره ۳، (شماره پنجم پیاپی)، صفحات ۱ - ۱۲
-------------	--

A Criminological Reading of the Educational Concept of Honor and Its Preventive Role

Authors		Organizational Affiliation
Ehsan Babaei*		Assistant Professor, Department of Criminal Law, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran
Mohammad Javad Amin		M.A. Graduate, Department of Criminal Law, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran
Hamidreza Maarefi Zanjani Asl		Ph.D. Candidate, Department of Criminal Law, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Research	Honor is one of the fundamental human traits that compels individuals to defend their material and spiritual assets, manifesting across personal, social, and cultural domains. As a socio-cultural and educational construct, honor has significant implications within criminal law and may function as a preventive mechanism against social harms and criminal acts. Findings of this study, conducted through a descriptive-analytical method based on the examination of sources, indicate that cultural education, enhancement of legal awareness, and the promotion of a balanced and rational interpretation of honor can strengthen its preventive role while reducing negative consequences. Honor, as a factor safeguarding shared societal values, when institutionally and sustainably embedded within public culture, prevents the emergence of anomie (normlessness) and enhances social cohesion. Nevertheless, although honor possesses preventive functions, if detached from rational frameworks, religious regulations, and ethical standards, it may lead to adverse outcomes and even violent behaviors. Situating honor within the principle of enjoining good and forbidding wrong clarifies its governing rules and enables the guidance of this trait along rational, ethical, and legal pathways. From this perspective, honor is not merely a personal virtue but also a social and cultural capital that, when properly managed, contributes to strengthening legal order, reinforcing collective identity, and preventing social deviations.
Pages	1 - 12	
Volume 2, Issue 3		
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's	Kamal Nosrati Heshi	
ORCID	0000-0001-7032-7082	
Tell	09122532265	
Email	ehsanbabaei@ujsas.ac.ir	
Article History		
Received	2025/09/15	
Revised	2025/11/03	
Accepted	2025/12/07	
Published Online	2025/12/11	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords	<i>Honor, Criminology, Crime Prevention, Sense of Responsibility, Social Indifference</i>	
Description		
<i>All rights to this article belong to the authors.</i>		
<i>Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.</i>		
How to Cite This Article	Babaei, Ehsan; Amin, Mohammad Javad; Maarefi Zanjani Asl, Hamidreza (2025). "A Criminological Reading of the Educational Concept of Honor & Its Preventive Role." <i>Interdisciplinary Journal of Studies in Law & Islamic Education</i> , Vol. 2, No. 3 (Fifth Consecutive Issue), pp. 1-12.	

۱: مقدمه

حقوق کیفری به عنوان یکی از ارکان بنیادین نظام حقوقی، به دلیل ماهیت اجتماعی خود همواره در تعامل و تأثیر متقابل با فرهنگ عمومی جامعه قرار دارد و کارآمدی آن وابسته به میزان پذیرش اجتماعی و درونی‌سازی ارزش‌ها در میان مردم است. فرهنگ عمومی نه تنها در تعیین مصادیق رفتارهای مجرمانه، نوع مجازات‌ها و شیوه تفسیر قوانین توسط قضات اثرگذار است، بلکه در مرحله اجرای قوانین نیز نقش تعیین‌کننده دارد؛ به گونه‌ای که پذیرش اجتماعی به عنوان شرط اجرای مؤثر قانون کیفری شناخته می‌شود. در این میان، مفهوم «غیرت» به عنوان یکی از ارزش‌های ریشه‌دار در فرهنگ ایرانی اسلامی، جایگاهی ویژه دارد و در قالب‌های مختلف همچون غیرت دینی، غیرت ملی و غیرت نسبت به ناموس، بازتابی از هویت تاریخی و آموزه‌های اخلاقی جامعه ایرانی است. با وجود این، جایگاه غیرت در حقوق کیفری و کارکردهای جرم‌شناختی آن کمتر به صورت نظام‌مند مورد بررسی قرار گرفته است و همین امر ضرورت پژوهش حاضر را آشکار می‌سازد. پرسش اصلی این تحقیق آن است که غیرت به عنوان یک فضیلت اخلاقی و سرمایه اجتماعی چه بازتابی در حقوق کیفری دارد و چگونه می‌تواند نقشی پیشگیرانه در برابر آسیب‌های اجتماعی ایفا کند؟ اهمیت پرداختن به این مسئله از آنجا ناشی می‌شود که غیرت، در صورت هدایت عقلانی و انطباق با ضوابط شرعی و اخلاقی، می‌تواند به تحکیم عدالت کیفری، تقویت هویت جمعی و پیشگیری از انحرافات اجتماعی یاری رساند؛ اما در صورت فقدان چارچوب‌های عقلانی و حقوقی، ممکن است به بروز رفتارهای خشونت‌آمیز و پیامدهای منفی منجر شود. از سوی دیگر، بررسی علمی این مفهوم می‌تواند به شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی در سیاست جنایی، ارتقای رویکردهای پیشگیرانه و تبیین نسبت میان ارزش‌های اخلاقی و کارآمدی نظام عدالت کیفری کمک کند. بنابراین، تبیین جرم‌شناسانه غیرت نه تنها به روشن شدن ابعاد فرهنگی و اجتماعی حقوق کیفری یاری می‌رساند، بلکه می‌تواند زمینه‌ساز ارائه راهکارهای عملی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی، افزایش سرمایه اجتماعی و ارتقای نظم حقوقی در جامعه باشد.

۲: پیشینه شناسی

در ادامه، به برخی از پژوهش‌های نوین و مرتبط با موضوع «خوانش جرم‌شناسانه مفهوم تربیتی غیرت و نقش پیشگیرانه آن» اشاره می‌شود که می‌توانند پشتوانه نظری و تحلیلی مناسبی برای مقاله‌ات فراهم کنند.

اکبری دستک و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «غیرت و کارکردهای آن در آموزه‌های دینی»، چنین بیان کرده‌اند که غیرت نقش مهمی در حفظ خانواده، ترویج عفاف و جلوگیری از بی‌بندوباری دارد و این مقاله نیز با استناد به متون دینی نگاشته شده است. نویسندگان غیرت را به عنوان یک فضیلت اخلاقی و دینی معرفی کرده‌اند که کارکردهای اجتماعی آن در تحکیم روابط خانوادگی و جلوگیری از فروپاشی اخلاقی جامعه آشکار می‌شود. در این پژوهش، غیرت به مثابه یک سرمایه فرهنگی و دینی مطرح شده و ارتباط آن با آموزه‌های قرآنی و روایی به تفصیل بررسی گردیده است. تمرکز اصلی مقاله بر جنبه‌های تربیتی و اخلاقی غیرت است و کمتر به ابعاد حقوق کیفری یا جرم‌شناسی آن پرداخته شده است.

شکیبافر (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان «مفهوم‌شناسی غیرت، حیا و عفت و ارتباط آنها با پوشش از دیدگاه اسلام»، چنین بیان کرده است که ارتباط غیرت با پوشش اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و بر پیوند این ارزش‌ها با آموزه‌های دینی تأکید شده است. این پایان‌نامه با رویکردی تحلیلی به تبیین مفاهیم غیرت، حیا و عفت پرداخته و نشان داده است که این سه مفهوم در منظومه اخلاق اسلامی به صورت هم‌افزا عمل می‌کنند. نویسنده غیرت را به عنوان نیروی درونی معرفی کرده که موجب پابندی به پوشش اسلامی و رعایت حدود شرعی می‌شود. در این پژوهش، غیرت نه تنها یک ارزش فردی بلکه یک عامل اجتماعی در حفظ هویت دینی جامعه تلقی شده است.

میری و سبحانی‌نیا (۱۳۹۴)، در پژوهش خود با عنوان «انحراف در غیرت‌ورزی و پیامدهای آن در آموزه‌های اسلامی»، چنین بیان کرده‌اند که افراط در غیرت‌ورزی می‌تواند پیامدهای منفی و آسیب‌های اجتماعی به دنبال داشته باشد و نیازمند آسیب‌شناسی دقیق است. نویسندگان با رویکردی انتقادی به بررسی مواردی پرداخته‌اند که غیرت از مسیر عقلانی و شرعی خارج شده و به رفتارهای خشونت‌آمیز یا غیرمنطقی منجر

بابایه، امین و معارف زنجانه اصل (۱-۱۲)

گردیده است. در این مقاله، غیرت‌ورزی افراطی به عنوان عاملی برای ایجاد تنش‌های خانوادگی و اجتماعی معرفی شده و ضرورت هدایت آن در چارچوب عقلانی و اخلاقی مورد تأکید قرار گرفته است. پژوهش مذکور با ارائه نمونه‌های تاریخی و اجتماعی، به تبیین پیامدهای منفی انحراف در غیرت‌ورزی پرداخته و راهکارهایی برای اصلاح این وضعیت پیشنهاد کرده است.

اسحاقی (۱۳۸۳)، در پژوهش خود با عنوان «نقش غیرت در سلامت فرد و اجتماع»، چنین بیان کرده است که مفهوم غیرت را تنها در ارتباط با مسأله حجاب و با ادبیات دینی مورد بررسی قرار داده است. وی غیرت را به مثابه یک عامل بازدارنده در برابر بی‌عفتی معرفی کرده و آن را ضامن سلامت روانی و اجتماعی دانسته است. در این مقاله، غیرت به عنوان نیروی درونی برای پاسداری از ارزش‌های اخلاقی و دینی مطرح می‌شود و نقش آن در تحکیم بنیان خانواده مورد تأکید قرار گرفته است. نگاه نویسنده بیشتر بر جنبه‌های فردی و اخلاقی غیرت متمرکز است و کمتر به ابعاد حقوقی یا جرم‌شناختی آن پرداخته شده است.

مرور پیشینه‌های موجود نشان می‌دهد که اغلب پژوهش‌ها درباره مفهوم غیرت، با تمرکز بر آموزه‌های دینی و اخلاقی و در ارتباط با مقوله‌هایی چون حجاب، عفاف و پوشش اسلامی نگاشته شده‌اند. در این آثار، غیرت عمدتاً به عنوان یک فضیلت فردی و اخلاقی مورد توجه قرار گرفته و کارکردهای آن در حوزه خانواده، سلامت اجتماعی و تربیت دینی برجسته شده است. همچنین برخی پژوهش‌ها به آسیب‌شناسی افراط در غیرت‌ورزی پرداخته‌اند، اما همچنان رویکرد غالب، فرهنگی اخلاقی و مبتنی بر متون دینی بوده است. نوآوری پژوهش حاضر در آن است که برای نخستین بار مفهوم غیرت با رویکردی جرم‌شناسانه و حقوق کیفری مورد واکاوی قرار می‌گیرد. این تحقیق تلاش دارد غیرت را نه صرفاً به مثابه یک ارزش اخلاقی، بلکه به عنوان یک سرمایه اجتماعی با کارکردهای پیشگیرانه در نظام عدالت کیفری تحلیل کند. بدین ترتیب، پژوهش حاضر با عبور از چارچوب‌های صرفاً اخلاقی و تربیتی، به تبیین نسبت میان غیرت و سیاست جنایی می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه این مفهوم می‌تواند در پیشگیری از جرم، تحکیم عدالت کیفری و ارتقای نظم اجتماعی نقش‌آفرین باشد. این رویکرد تلفیقی میان فرهنگ عمومی و حقوق کیفری، وجه تمایز اصلی پژوهش حاضر با مطالعات پیشین است و آن را به یک نوآوری علمی در حوزه میان‌رشته‌ای حقوق و تربیت اسلامی تبدیل می‌سازد.

۳: مفهوم شناسی

در این بخش از مقاله، به مفهوم‌شناسی مؤلفه‌های پژوهش یعنی غیرت و مفاهیم مرتبط با آن خواهیم پرداخت. این مفاهیم شالوده نظری مقاله را تشکیل می‌دهند. بررسی دقیق این مفاهیم، امکان تبیین چارچوب مفهومی و تعیین مرزهای نظری را فراهم می‌آورد و زمینه‌ساز درک عمیق‌تر بحث خواهد بود.

۳-۱: غیرت

واژه غیرت به معنای محافظت از عصمت، آبرو، ناموس و نگهداری از عزت و شرف آمده است (ابن فارس، ۱۳۶۸: ۴۰۳). این واژه در برخی از مصادیق آن، به معنای نفع رساندن آمده است (فراهیدی، ۱۳۶۴: ۲۶۵). همچنین، کراهت، استنکاف و خویش‌تنداری نسبت به نفسی که امکان طغیان دارد (ابن منظور، ۱۳۶۴: ۲۳۳)؛ از جمله معانی غیرت است که در کتب لغت ذکر شده است. به صورت کلی می‌توان غیرت را برگرفته از خشم و غضب یا کراهتی دانست که برای نفع رساندن به خود یا دیگری صورت می‌گیرد. مبتنی بر معنای لغوی و کاربردهای آن می‌توان غیرت را صفتی دانست که انسان را به دفاع از دین، عرض، ناموس، وطن و دارایی خود وا می‌دارد. این صفت، نوعی احساس مسئولیت نسبت به داشته‌های مادی و معنوی انسان است. به این ترتیب، غیرت یکی از اخلاق حمیده و ملکات فاضله است که انسان را برای دفاع و انتقام از کسی که به یکی از مقدساتش، اعم از دین، ناموس و یا جاه و امثال آن تجاوز کرده، برمی‌انگیزاند (طباطبایی، ۱۳۸۴: ۱۸۵). مقایسه غیرت با برخی مفاهیم مشابه (تعصب، حمیت و مسوولیت پذیری)، می‌تواند تصویری روشن‌تر از این مفهوم ارائه نماید. با توجه به استعمال غیرت در متون دینی و ادبی، می‌توان برای غیرت دو معنای موسّع و مضیق در نظر گرفت. غیرت در معنای کلی و موسّع به دگرگونی انسان از حالت عادی برای پاسداری

بابای، امین و معارف زنجانه اصل (۱-۱۲)

از مقدسات خود مثل دین، ناموس، مال و وطن و یا انتقامگیری از متجاوزان به این مقدسات دلالت دارد (طباطبایی، ۱۳۸۴: ۲۸۰). همچنین غیرت در کاربرد خاص و معنای مضیق به معنای پاسداری و محافظت مرد از ناموسش در مقابل تجاوز، یکی از فطریات انحصاری مردان دانسته میشود که خلقت، آن را در ذات مرد قرار داده است (مطهری، ۱۳۸۱: ۵۴) و هیچ مردی به طور کلی از آن بی بهره نیست (طباطبایی، ۱۳۸۲: ۱۷۰). به این ترتیب، غیرت در معنای موسّع آن، هر گونه تلاش جدی برای حفظ حریم ارزش‌هایی که فرد به آنها باور و تعهد دارد را شامل می‌شود. اما غیرت در معنای مضیق، در مورد حفاظت از زن و فرزند و ناموس به کار می‌رود. کارکردهای مختلف غیرت نیز متناسب با معنای موسّع و مضیق این مفهوم مشخص می‌شود. حفظ عفت خود و خانواده، حمایت از نوامیس جامعه، احساس مسئولیت در قبال ارزش‌های دینی و اخلاقی، صیانت از اموال عمومی و میهن دوستی از جمله کارکردهایی است که می‌توان برای غیرت برشمرد. همچنین می‌توان غیرت را دارای کارکردی پیشگیرانه از جرم و آسیب اجتماعی دانست. از آنجا که جرم و آسیب اجتماعی، نقض ارزش‌ها و تضعیف‌کننده سرمایه‌های اجتماعی هستند، می‌توانند برانگیخته شدن غیرت را به دنبال داشته باشند.

۲-۳: تعصب، حمیت و مسئولیت‌پذیری

واژه تعصّب در اصطلاح، به معنای دلبستگی شدید و بیش از حد معمول، پیش‌داوری، جانبداری احساسی از شخص، جریان، اندیشه و یا هر امری می‌باشد (معین، ۱۳۸۸: ۵۵۴). می‌توان وجه تمایز غیرت و تعصب را با توجه به حق‌مداری و رابطه این دو با فضیلت اخلاقی توضیح داد. غیرت بر پایه حق و انصاف است؛ در حالی که تعصّب بر مدار حمایت نمودن غیر منصفانه و خارج از مدار حق‌ورزی است (حاجی پور، ۱۳۹۰: ۴). حمیت به معنای حرارت است و برای بیان از حالت فوران غضب به کار برده می‌شود (فیروزآبادی، ۱۳۷۴: ۳۸۷) و بسته به جهت به کارگیری غضب می‌تواند مذموم یا ممدوح باشد. به عنوان مثال در قرآن تعبیر «حَمِيَّةُ الْجَاهِلِيَّةِ» (فتح: ۲۶) آمده است که منشأ و کاربرد نادرست خشم اشاره دارد. تشخیص حمیت مثبت و منفی نیازمند قرینه است. به صورت کلی می‌توان گفت هر سه واژه غیرت، تعصّب و حمیت، تقریباً در معنای خشم و غضب، مشترک هستند. مسئولیت‌پذیری به معنای نوعی تعهد درونی از سوی فرد برای انجام مطلوب فعالیت‌ها و اموری است که به وی سپرده شده است و به تبع آن پذیرش نتیجه عمل می‌باشد (پور فرج عمران و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). هر دو مفهوم مسئولیت‌پذیری و غیرت از نوعی نگرش مسئولانه و آگاهانه نسبت به امور حکایت می‌کند؛ اما ریشه غیرت، نوعی خشمی ممدوح است که در مسیر مشروع و معقول مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما احساس مسئولیت، از خشم سرچشمه نمی‌گیرد و بیشتر به احساس تعهد درونی و درک عقلانی مرتبط است. می‌توان غیرت و ورزی را جلوه‌ای از مسؤولیت‌پذیری برشمرد.

۳-۳: تقابل معنایی غیرت و بی‌تفاوتی

یکی از روش‌های شناخت واقعیت اجتماعی غیرت و تشخیص آثار آن، بررسی و تحلیل نقطه مقابل غیرت اجتماعی، یعنی بی‌تفاوتی اجتماعی است. بی‌تفاوتی، رفتاری است که به موجب آن، شخص، به دلیل ناامیدی از اثر بخش بودن تلاش برای بهبود وضعیت یا به دلیل هراس از متحمل شدن ضرری یا از دست دادن منفعتی، تلاشی برای بهبود وضعیت نامطلوبی که برای خودش، نزدیکانش یا دیگران ناآشنا، پیش آمده، انجام نمی‌دهد (علمدار، ۱۳۹۹: ۳۸). بی‌تفاوتی که از عدم احساس مسئولیت و ضعف غیرتمندی حاصل شده، از جمله آسیب‌های مهم در روابط اجتماعی است که زمینه بروز آسیب‌های اجتماعی و وقوع جرایم را فراهم می‌کند. در صورت فراگیر شدن بی‌تفاوتی در جامعه، توانایی لازم برای مقابله با ناهنجاری‌ها و دعوت به ارزش‌های بنیادین آن جامعه تضعیف خواهد شد و به مرور زمان، موجب تثبیت و نهادینه شدن ناهنجاری‌ها در ساختار اجتماعی، از جمله افزایش آمار بزهکاری و به خطر افتادن امنیت جامعه خواهد شد (عنبری و غلامیان، ۱۳۹۵: ۲۲۹). غیرت در نقطه مقابل بی‌تفاوتی قرار دارد. با توجه به این تقابل معنایی، می‌توان غیرت را معادل حساسیت مثبت در نظر گرفت. حساسیت، برخاسته از احساس مسئولیت است که به واسطه آن فرد در دفاع از اموری که خود را نسبت به آن مسؤول می‌شمارد واکنش نشان می‌دهد (میرباقری، ۱۳۸۷: ۷۶). محافظت از مال و محل سکونت، مراقبت از اعضای خانواده، نزدیکان و هموعان و صیانت از اموال عمومی و ارزش‌های مشترک بر اساس غیرت و احساس

مسئولیت توضیح داده می شود. غیرت به معنای احساس مسئولیت را می توان همچون زیر ساختی اخلاقی و شخصیتی در نظر گرفت که در ساحت اجتماعی، استحکام پیوندها و مشارکت اجتماعی را محقق می نماید.

۴: غیرت و تقویت مشارکت اجتماعی پیشگیرانه

امروزه مشارکت اجتماعی، یکی از شاخص های بلوغ اجتماعی افراد محسوب می گردد (قدرجانی و قیصرانی، ۱۳۹۱: ۷۶). مشارکت اجتماعی، علاوه بر اینکه موجب موفقیت مردم در فعالیت های خودتنظیم می گردد، اعتماد، مهارت ها و دانش اعضای جامعه را که محصول نهایی مشارکت است، افزایش می دهد (قاسمی، سیانی و حیدری، ۱۳۹۴: ۱۲). مشارکت مردم با برنامه های پیشگیری متناسب با مقدرات هر جامعه و تابعی از احساس مسوولیت اجتماعی است (شایگان و اصغرزاده، ۱۳۹۴: ۶۹). تئوری سرمایه اجتماعی، تحلیل خود را متمرکز بر ویژگی های کلان اجتماعی می کند و معتقد است که این ویژگی های کلان اجتماعی، انگیزشی در افراد جامعه ایجاد می کند که عامل مشارکت و توسعه جامعه و پیگیری از انواع بزه در آن جامعه می گردد. بنابراین عدم وجود سرمایه اجتماعی مناسب در اعضای جامعه، سبب عدم مشارکت آنها در فعالیت های پیشگیرانه اجتماعی می گردد (حیدرآبادی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۲). غیرت به واسطه ایجاد احساس مسئولیت نسبت به محیط اجتماعی، موجب می گردد که فرد با بی تفاوتی از کنار آسیب های اجتماعی و جرایم عبور نکرده و تلاش خود را در جهت رفع آنها به کار گیرد. با تقویت خصیصه غیرت در افراد، ظرفیت جامعه برای پیشگیری از وقوع جرایم، افزایش باید.

۵: آسیب شناسی غیرت ورزی

هر چند غیرت با هشجاری، احساس مسوولیت و آمادگی برای واکنش فعال نسبت به ناهنجاری ها همراه است و از این جهت یک فضیلت فردی و اجتماعی محسوب می گردد (شکبیا، ۱۳۹۶: ۴۳)؛ اما کارکرد مثبت آن نیازمند ضابطه است. غیرت ورزی باید در چارچوب ضوابط شرعی، مقررات قانونی و بایسته های اخلاقی قرار گیرد، در غیر این صورت با آثار و تبعات منفی اجتماعی همراه خواهد بود. قتل های ناموسی نمونه ای از رفتارهای مجرمانه است که به غیرت نسبت داده و با این ویژگی شخصیتی توجیه می شود. این رفتار مجرمانه گاه در حساسیت های اجتماعی نادرست و بی مبنا ریشه دارد و گاه ناشی از قالب های رفتاری غیر قابل قبول برای ادای مسوولیت است. بنابراین غیرت، خود نیازمند آگاهی، آموزش و تربیت است. اگر غیرت ورزی بر مبنای عقل، اخلاق، قانون و شرع نباشد، خود می تواند به یکی از عوامل بی نظمی تبدیل شود. این توصیه امیرالمؤمنین، علی علیه السلام خطاب به فرزندشان که: «بپرهیز از غیرت نشان دادن بی جا که درستکار را به بیمار دلی و پاکدامن را به بدگمانی می رساند» (سید رضی، ۱۳۷۹: ۳۲۹) به ضابطه مندی غیرت ورزی اشاره دارد. همچنانکه مرحوم ملا احمد نراقی نیز در کتاب معراج السعاده، افراط در غیرت ورزی را مذموم شمرده و در مورد یکی از مصادیق خروج از ضابطه می نویسد: «صفت غیرت اگرچه خوب و در نظر شرع و عقل، مستحسن و مرغوب است، اما باید که به حد افراط نرسد و آدمی به نحوی نشود که بی سبب به اهل خود بدگمان شده و بر ایشان تنگ بگیرد و درصدد تجسس باطن ایشان برآید. مبالغه در تفحص و تفتیش از احوال اهل و حرم خود نمودن، نالایق بوده و با طریقه شریعت موافق نیست؛ زیرا که در این وقت، مرد از گمان بد خالی نخواهد بود و آن، شرعاً مذموم است.» (نراقی، ۱۳۹۲: ۳۵۶). قتل های ناموسی تنها مصداق رفتار مجرمانه غیرت ورزی بی ضابطه نیست؛ بلکه گاه با توهین، تهمت و افتراء، ضرب و جرح و نزاع و ایجاد ناامنی نیز همراه است. در بسیاری موارد جرایم یاد شده، مرتبط با عادات و الگوهای رفتار اجتماعی و ناشی از فرهنگ مردسالار است و نباید آن را به فرهنگ و آموزه های دینی نسبت داد. (کاظمی سرکانه، ۱۳۸۸: ۷۰). غیرت ورزی که بر اساس ضوابط تبیین شده آن در اخلاق و فقه اسلامی، صورت بگیرد، هم فضیلت اخلاقی است و هم در حفاظت از ارزش ها و هنجارهای جامعه و به تبع آن جلوگیری از وقوع برخی از جرایم، مؤثر است؛ اما لازمه غیرت ورزی صحیح، آگاهی از ضوابط فقهی و اخلاقی و برخورداری از عقلانیت است. تشخیص صحیح ناهنجاری، شناخت موضع درست حساسیت و مسوولیت اجتماعی و نیز شیوه موجه واکنش به ناهنجاری ها سه زمینه ای است که برای اجتناب از غیرت ورزی نادرست باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین فلسفه غیرت ورزی باید مورد تأکید قرار گیرد که عبارت از حفظ و دفاع از ارزش ها و مقدسات است (طباطبایی، ۱۳۸۴: ۱۷۵). می توان غیرت

بابایه، امین و معارف زنجانه اصل (۱-۱۲)

ورزی را ذیل احکام امر به معروف و نهی از منکر در نظر گرفت و در نتیجه غیرت ورزی را مشمول ضوابط امر به معروف و نهی از منکر دانست و به این ترتیب از آسیب های غیرت ورزی بی ضابطه جلوگیری شود. از سوی دیگر ترویج بی ضابطه و مطلق انگارانه مفاهیم نظری و الگوهای رفتاری مانند تساهل و مدارا و نیز نفی خشونت به صورت کلی و تبلیغ ایده صلح کل در عمل، فضیلت غیرت ورزی و احساس مسئولیت اجتماعی را در جامعه تضعیف می کند. طرز تفکر و سبک زندگی معطوف به فردگرایی، به بی تفاوتی می انجامد و موجب می گردد انجام هزینه برای مراقبت از جامعه، امری فاقد عقلانیت تصور گردد.

۶: تحلیل جرم شناسانه غیرت

در این بخش به تحلیل جرم شناسانه مفهوم «غیرت» پرداخته و نظریات جرم شناسی را در این زمینه بررسی خواهیم کرد.

۶-۱: نظریه کنترل اجتماعی

نظریه کنترل اجتماعی در جرم شناسی از زبر شاخه های کلان نظریه فرآیند اجتماعی (نظم اجتماعی) است. نظریه های فرآیند اجتماعی، تمرکز خود را به فرآیندهای درون اجتماعی، کیفیت معاشرت، یادگیری اجتماعی و مانند آن قرار می دهد. بر اساس دیدگاه های فرآیند اجتماعی، تمام افراد بدون در نظر گرفتن جنسیت، طبقه اجتماعی، نژاد، قومیت و مانند آن، استعداد کافی و لازم برای ارتکاب جرم و مجرم شدن را دارند. این نظریات، علت جرم را بر اساس نوع ارتباط اجتماعی افراد که شکل دهنده ساختار شخصیتی آنها است و چگونگی جامعه پذیری را تبیین می کند (داوری و سلیمی، ۱۳۸۵: ۵۸۱). کنترل به معنای توان اعمال قدرت، هدایت یا بازداشتن اعمال دیگران است (طالبان، ۱۳۸۷: ۶۸). نظریه کنترل اجتماعی بر این مطلب اشاره دارد که اگرچه هر فردی، قابلیت بزهکار شدن را دارد، اما بیشتر افراد، به واسطه وجود نظارت و یا پیوندشان با جامعه، تحت نوعی کنترل اجتماعی قرار گرفته و در نتیجه به سمت بزهکاری نمی روند و بنابراین، هرگاه نظارت اجتماعی و یا پیوند افراد با جامعه، ضعیف گردد، امکان بزهکاری نیز افزایش می یابد (رکلس، ۱۹۷۴: ۵۵). گاه به وسیله اقناع و در اثر تغییر و دگرگون سازی جهان بینی افراد و با تأثیر بر عقاید، مرام و اندیشه افراد جامعه، هنجارها در وجود آنان رسوخ کرده و افراد جامعه به رعایت و محافظت از ارزش ها و هنجارها وادار می شوند. حالت دوم کنترل اجتماعی از طریق وادار نمودن افراد به قبول ارزش ها و رعایت آن در عمل، شکل می گیرد. ابزار به کارگیری چنین شیوه ای، قوانین و مقررات است. این شیوه، ضعیف ترین راه برای تحقق کنترل اجتماعی است؛ زیرا به وسیله فشار، ارزش ها و هنجارهای اجتماعی در عمق وجود افراد جامعه رسوخ نمی کند و چون درونی نشده، واکنش منفی را به دنبال خواهد داشت (فولادی، ۱۴۰۲: ۱۵). نظریه پردازان کنترل معتقدند که کنترل اجتماعی از طریق فرآیند جامعه پذیری، اعمال می شود و بر این باورند که رفتار مجرمانه در حقیقت فرو ریختن فرآیند جامعه پذیری است و لذا کنترل اجتماعی با کمک دیگر انسان ها تحقق پیدا می کند، هر چند ریشه درونی و فردی نیز داشته باشد. همچنین معتقدند کج رفتاری ها و جرایم، بیش از آنکه نشأت گرفته از نیروهای محرک بیرونی باشد، محصول عدم ممانعت و نبود بازدارندگی است؛ از این رو ضرورت وجود بازدارنده ها و کنترل کننده های رفتار انسان مشخص می شود (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۵: ۱۶۱). غیرت، هر چند ویژگی ای فردی محسوب می شود اما در ظرف ارتباط بین افراد نمود پیدا می کند و به همین واسطه از ظرفیت نظارتی برخوردار است و همچون مجرای برای انتقال ارزش های اجتماعی و مراقبت از آن تلقی می گردد. بر این اساس می توان غیرت ورزی را ذیل نظریه کنترل اجتماعی تبیین نمود و برای آن نقشی فعال در نظر گرفت.

۶-۲: نظریه آنومی یا بی هنجاری اجتماعی

نظریه های ساختار اجتماعی، نوع ساختار و سازمان محیط اجتماعی را در پیدایش جرایم، مؤثر می دانند. نظریه ساختار اجتماعی با نظریاتی که جرم را صرفاً حاصل انتخاب آزاد انسان و ویژگی های فردی وی می داند، در تقابل است (سیگل، ۲۰۰۰: ۱۹۲). نظریه های ساختار اجتماعی در سه شاخه بی سازمانی اجتماعی، فشار اجتماعی و تضاد فرهنگی، بافت ساختاری اجتماع را در تعیین رفتار فرد، مؤثر می شمارند (پاک نهاد، ۱۴۰۲: ۱۳۲). بر مبنای نظریه های بی سازمانی اجتماعی، مسائل اجتماعی، محصول درهم ریختگی سازمان اجتماعی و فرهنگی است. مفهوم بی سازمانی

بابایه، امین و معارف زنجانه اصل (۱-۱۲)

اجتماعی به معنای کاهش تأثیر قواعد اجتماعی موجود، بر رفتار اعضای یک گروه یا جامعه است؛ این کاهش ممکن است ناشی از نقض برخی قواعد تا فرسودگی عمومی نهادهای اجتماعی باشد (توماس و زنائیکی، ۱۹۵۸: ۵). آنومی یا بی‌معیاری و یا بی‌هنجاری، اشاره به وضعیتی دارد که در آن، هنجار اجتماعی مسلط برای حفظ نظم، وجود نداشته و یا هنجارهای متکثر و متضاد با یکدیگر، بر جامعه حکومت دارد. آنومی، بیانگر نوعی شرایط بی‌قاعدگی اخلاقی است که در آن، افراد، کنترل بیرونی بر رفتار خویش را احساس نمی‌کنند یا آن را به رسمیت نمی‌شناسند. در این صورت، افراد، به حال خود رها شده و مرتکب رفتارهای غیر متعارف می‌شوند (پاک‌نهاد، ۱۴۰۲: ۱۲۷). از دیدگاه دورکیم در وضعیت آنومی، افراد، تعهدی به حاکمیت اخلاقی جامعه ندارند و به شکل قابل توجهی، تحت تأثیر آن نیستند. از این رو افراد، احساس اضطراب، پریشانی و کمبود راهنمای اخلاقی می‌کنند؛ خواسته‌ها و آرزوهایشان، نابه‌سامان و تحت غلبه خودخواهی آنها قرار می‌گیرد. این وضعیت، مناسب برای جرم و انحراف است و به ویژه آنهایی که تعلق خاطر کمتری به جامعه و ارزش‌های آن داشته‌اند را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سراج‌زاده و پویافر، ۱۳۸۷: ۷۶). از دیدگاه دورکیم، میان وجدان جمعی و آنومی، رابطه‌ای معکوس برقرار است و لذا هرچه میزان وجدان جمعی در یک جامعه بیشتر باشد، احتمال وقوع بی‌هنجاری و بی‌معیاری در آن جامعه، کمتر است. وجدان جمعی، مجموعه‌ای از اعتقادات و احساسات مشترک جمعی است که مورد احترام و قبول تمامی اعضاء یا بخش قاطع افراد یک جامعه می‌باشد. بسیاری از عقاید مذهبی، ارزش‌ها و هنجارها را می‌توان جزئی از وجدان جمعی دانست (محمدی‌جورکویه و مصطفی‌پور، ۱۳۹۱: ۶). از عوامل جلوگیری‌کننده از بی‌هنجاری، عقاید عمیق مذهبی، احساس تعلق فرد به جامعه، میراث فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی است. نظریه آنومی، بر روی ارزش‌های مشترک اجتماعی، تأکید کرده و وجود ارزش‌های مشترک و قوت آنها را مانع ارتکاب جرم در جامعه می‌داند.

۷: کارکردهای نظارتی و پیشگیری غیرت

مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم، این مفهوم را این‌چنین تعریف می‌کند: «هر اقدامی که بزهکاری، خشونت و ناامنی را از طریق هدف‌گیری موفقیت‌آمیز علل شناخته‌شده جرم، با روشی علمی کاهش دهد.» (پالماری، ۲۰۰۱: ۶۸). در مجموع، پیشگیری از جرم، مجموعه تدابیر و اقداماتی هستند که به منظور حذف و یا کاهش علل و موجبات اولیه اجتماعی انجام می‌گیرد. کج رفتاری، انحراف و بزه، واقعیاتی غیر قابل انکار است که هیچ جامعه‌ای برکنار از آن‌ها نیست و از دیرباز اندیشه‌مقابله با انحرافات و بزهکاری‌ها با مبانی و رویکردها و روش‌های مختلف مورد توجه بوده است. بسیاری از نظریه پردازان حوزه جرم‌شناسی کلاسیک با الهام از حوزه سلامت و پزشکی معتقدند که پیشگیری بر مجازات تقدم دارد. این تقدم مبتنی بر نقش سازنده، هزینه‌های کمتر و آثار عمیق‌تر اصلاحی پیشگیری است. از سوی دیگر هر چند مجازات، بتواند بزهکار را متنبه و سبب عبرت یافتن دیگران گرداند، اما نمی‌تواند آثار و تبعات آن را به صورت کامل جبران کند و فرصت‌های از دست رفته را بازیابی نماید و بزهکار و بزه‌دیده و از همه مهمتر، جامعه را به جایگاه قبل از وقوع جرم بازگرداند؛ ضمن اینکه کارکرد اصلاحی مجازات در دهه‌های اخیر مورد تردید جدی قرار گرفته است (نجفی‌ابرنادآبادی، ۱۳۸۳: ۷۳۷). این نکته در مورد پیشگیری و کارآمدی برنامه‌های آن قابل توجه است که موفقیت پیشگیری مستلزم مشارکت جامعه در مقابله با انحرافات، آسیب‌های اجتماعی و جرایم است. نهادهای رسمی به تنهایی و بدون حمایت و مشارکت بدنه اجتماعی در پیشگیری موفقیت نخواهند داشت. تثبیت و نهادینه کردن غیرت این اثر اجتماعی را به دنبال دارد که زمینه‌ای فرهنگی در جامعه فراهم نماید که افراد با مسئولیت‌پذیری در زمینه پیشگیری حضوری فعال داشته باشند. غیرت، به عنوان کنترل‌کننده و هشدار دهنده نیرومند، دارای دو نمود درونی و بیرونی است. نمود درونی آن سبب می‌گردد که فرد به دلیل ارزش و اهمیتی که برای جامعه و محیط پیرامونی خویش قائل است، از ارتکاب انواع جرایم دوری کرده و به بزهکاری دست نزند. چرا که به دلیل برخورداری از احساس مسئولیت اجتماعی، هرگز حاضر نیست نظم جامعه خویش را با ارتکاب جرم و ناهنجاری بر هم زند. همچنین غیرت در نمود بیرونی خود موجب می‌گردد، فرد در قبال جرایم و ناهنجاری‌هایی که در محیط اجتماعی پیرامون خویش به وقوع می‌پیوندد، احساس مسئولیت کرده و نسبت به ناهنجاری واکنش نشان می‌دهد.

۷-۱: کارکرد پیشگیرانه غیرت نسبت به مال و ناموس

انسانی که نسبت به اموال خویش دارای غیرت باشد در حفظ و حراست از آن کوشا خواهد بود؛ بنابراین از اسراف خودداری کرده و مال خویش را در راه صحیح مصرف می نماید. به علاوه از اموال خود در مقابل تعدی و تعرض دیگران مراقبت می کند. (زینالی و مقدسی، ۱۳۹۱: ۲۴۷). دامنه غیرت نسبت به مال، اموال عمومی و مشترک را نیز در بر می گیرد. در این صورت غیرت فردی، نفع اجتماعی را نیز به دنبال می آورد. بنابراین نمی توان غیرت را از جنس خودخواهی دانست. در صورتی که حس غیرت به درستی و در پیوند با احساس مسوولیت نسبت به ارزش ها و سرمایه های اجتماعی تربیت شود، همزمان از آثاری فردی و اجتماعی برخوردار خواهد شد. یکی از زمینه های بروز غیرت، مراقبت از ناموس و خانواده است. نوامیس انسان، کسانی هستند که دفاع از آبرو و شرف آنها بر انسان لازم بوده و فرد خود را به مراقبت از آنها در برابر تعرض بیگانگان و هوس بازان، موظف می شمارد. این نوع از غیرت، مختص دینداران نبوده و بلکه هر انسان سالمی، نسبت به ناموس خویش، احساس مسوولیت می کند. از این منظر، انسان همانگونه که می بایست نسبت به نوامیس خویش، احساس مسوولیت داشته باشد، نوامیس دیگران را نیز باید همچون ناموس خود بداند و متعرض آنها نشود (شکیبافر، ۱۳۹۶: ۱۰۸). از نگاه دینی، غیرت نسبت به ناموس نیز قلمروی اجتماعی دارد و نمی توان آن را معطوف به «خود» دانست. انسان غیور به سبب احساس مسوولیتی که در مرتبه نخست به ناموس خویش و در مرتبه بالاتر نسبت به نوامیس دیگران دارد، تلاش می کند نسبت به عواملی که زمینه تعرض به نوامیس را فراهم می نماید واکنش نشان دهد (اسحاقی، ۱۳۸۳: ۸۲). غیرت ورزی نسبت به ناموس، تنها به تعرض های مادی محدود نمی شود بلکه عواملی را هم که به آلودگی محیط می انجامد نیز در قلمرو صیانت از ناموس قرار می گیرد.

۷-۲: کارکرد پیشگیرانه غیرت ملی و غیرت دینی

غیرت ملی، یکی دیگر از نمودهای غیرت انسانی است. غیرت ملی را می توان به معنای احساس مسوولیت و تعهد نسبت به حفظ و حمایت از سرمایه ها و منافع مادی و معنوی، ارزشها و هویت ملی کشور دانست. غیرت ملی، همان حالتی است که به موجب آن انسان نسبت به ملت، میهن و سرزمین خود، احساس تعلق و تعهد می نماید. این مفهوم شامل احساس وفاداری و علاقه عاطفی به کشور، تاریخ، فرهنگ و مردم آن می گردد (زرقی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷). تلاش برای حفظ فرهنگ بومی و انتقال موارث معنوی، حفظ آثار باستانی و فرهنگی، مراقبت از محیط زیست و منابع طبیعی، داشتن وجدان کاری در انجام مسوولیت های اجتماعی، قانونمندی، همکاری با دستگاه های متولی حفظ نظم و امنیت و مقابله با تجاوز بیگانه، همگی ذیل مفهوم غیرت ملی قرار می گیرد (درویشیان، ۱۳۹۱: ۶۷). مرور جلوه های یاد شده از غیرت، اهمیت و نقش غیرت ملی را در حفظ انسجام و سرمایه اجتماعی نشان می دهد که این مفهوم مستقیم یا باواسطه با پیشگیری از آسیب های اجتماعی و جرایم مرتبط است و در مقابل، بی تفاوتی و عدم احساس مسوولیت ملی، زمینه ساز رشد آسیب های اجتماعی و جرایم خواهد بود. به صورت طبیعی اگر در محیط و روابط اجتماعی، غیرت و مسوولیت پذیری اجتماعی از جایگاه مناسب برخوردار باشد، اهتمام بیشتری نسبت به مراقبت از سرمایه های مادی و معنوی را شاهد خواهیم بود. غیرت دینی را باید مفهومی فراگیر دانست که سایر زمینه های بروز غیرت را دربرمی گیرد. غیرت دینی به معنای بی تفاوت نبودن و داشتن احساس مسوولیت در برابر ناهنجاری ها، منکرات، ترک معروف ها و واکنش در مقابل هتک ارزش ها است (مکارم شیرازی، ۱۳۹۹: ۱۵۵). غیرت دینی با ایمان انسان، ارتباط داشته و هر میزان که ایمان به ارزش های اخلاقی و معنوی و اعتقادات اصیل دینی در افراد، بیشتر و عمیق تر باشد، غیرت دینی آنها نیز بیشتر خواهد بود. غیرت دینی در بُعد درونی، سبب می گردد که به سمت ارتکاب جرم، قدم بر ندارد، چرا که ارتکاب هر جرم، به معنای نقض حدود و دستورات الهی است (صدر و عوده، ۱۳۶۱: ۸۶) و در بعد بیرونی اراده معطوف به مراقبت از کرامت انسانی و ارزش های اخلاقی و معنوی را تقویت می کند. در نگاه دینی امر به معروف و نهی از منکر، فریضه ای برای حفظ سلامت محیط است که وجود احساس مسوولیت و غیرت شرط لازم برای انجام آن به شمار می رود.

۸: نتیجه گیری

مفهوم غیرت، یکی از سرمایه های اخلاقی در فرهنگ عمومی جامعه ایران است که ریشه در آموزه های اسلامی و تمدن ایرانی دارد. غیرت، نوعی حالت برانگیختگی درونی، همراه با حسّ دفاع، نسبت به آنچه بدان علاقمند است، می باشد. غیرت در واقع، داشتن نگاه مسئولانه به سرمایه های انسانی و اجتماعی است. غیرت از نگاه جرم شناختی، با نظریات کنترل اجتماعی و بی هنجاری اجتماعی (آنومی)، مرتبط و قابل تبیین است. غیرت، به عنوان کنترل کننده و هشدار دهنده نیرومند، دارای دو نمود درونی و بیرونی است. نمود درونی آن سبب می گردد که فرد به دلیل ارزش و اهمیتی که برای جامعه و محیط پیرامونی خویش قائل است، از ارتکاب انواع جرایم دوری کرده و به بزهکاری دست نزند. چرا که به دلیل برخورداری از احساس مسئولیت اجتماعی، هرگز حاضر نیست نظم جامعه خویش را با ارتکاب جرم و ناهنجاری بر هم زند. همچنین غیرت در نمود بیرونی خود موجب می گردد، فرد در قبال جرایم و ناهنجاری هایی که در محیط اجتماعی پیرامون خویش به وقوع می پیوندد، احساس مسئولیت کرده و نسبت به ناهنجاری واکنش نشان می دهد. همچنین غیرت، یکی از عوامل پاسداری از ارزش های مشترک جامعه است. انسان غیرتمند نسبت به ارزش هایی همچون دین، خانواده، سرزمین و امثال آنها، حسّاس بوده و در جهت حفظ این ارزش ها گام بر می دارد و واکنش نشان می دهد. بنابراین هرچه غیرت انسان نسبت به هنجارها و ارزش های جامعه و به عبارت دیگر، نسبت به وجدان جمعی جامعه، تقویت شود، فرد در جهت عمل به آن ارزش ها رفتار کرده و امکان شکل گیری آنومی بی هنجاری در جامعه، کاهش خواهد یافت و در نتیجه، میزان انحرافات و جرایم، در فضای اجتماعی، کاهش پیدا خواهد کرد. غیرت در نقطه مقابل بی تفاوتی قرار دارد. بی تفاوتی که از عدم احساس مسئولیت و ضعف غیرتمندی حاصل شده، از جمله آسیب های مهم در روابط اجتماعی است که زمینه بروز آسیب های اجتماعی و وقوع جرایم را فراهم می کند. در صورت فراگیر شدن بی تفاوتی در جامعه، توانایی لازم برای مقابله با ناهنجاری ها و دعوت به ارزش های بنیادین آن جامعه تضعیف خواهد شد و به مرور زمان، موجب تثبیت و نهادینه شدن ناهنجاری ها در ساختار اجتماعی، از جمله افزایش آمار بزهکاری و به خطر افتادن امنیت جامعه خواهد شد. غیرت در قلمروهای متفاوت بروز می یابد و متناسب با سرمایه های مختلف مالی، ناموس، ملی و دینی زمینه ای برای صیانت از سرمایه های فردی و اجتماعی فراهم می کند. همچنین با در نظر گرفتن این واقعیت که غیرت برخاسته از احساس مسئولیت است، امکان مناسبی برای مشارکت و همراهی در برنامه های پیشگیرانه فراهم می آورد. با وجود کارکردهای مثبتی که غیرت در رابطه با کنترل و کاهش آسیب های اجتماعی و جرایم دارد اما می تواند به علت عدم رعایت موازین عقلی، شرعی و اخلاقی، آثاری منفی به دنبال داشته باشد. قتل های ناموسی که می تواند با جرایم دیگری نیز همراه باشد بیش از آنکه ناشی از غیرت ورزی باشد، ناشی از بی اعتنائی به ضوابط و نیز برخاسته از الگوهای رفتاری نادرست است. از همین رو، آموزش مبانی اخلاقی و فقهی غیرت ورزی ضروری است. تحلیل غیرت ورزی ذیل احکام امر به معروف و نهی از منکر می تواند آسیب های احتمالی را کاهش دهد.

منابع

- ❖ قرآن
- ❖ نهج البلاغه
۱. ابن فارس، أبوالحسین أحمد (۱۲۶۸)، «معجم مقاییس اللغة»، جلد چهارم، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
  ۲. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۳۶۴)، «لسان العرب»، جلد نهم، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
  ۳. اسحاقی، سید حسین (۱۳۸۳)، «نقش غیرت‌مداری در سلامت فرد و اجتماع»، مجله رواق اندیشه، دوره چهارم، شماره سی و هفتم.
  ۴. آقای کوهی، امیدرضا (۱۳۹۱)، «مطالعه جرم‌شناختی قتل‌های ناموسی (بررسی موردی در استان فارس)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران، دانشکده علوم انسانی.
  ۵. پاک‌نهاد، امیر (۱۴۰۲)، «اصول جرم‌شناسی»، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
  ۶. پورفرج عمران، مجید؛ هاشمی، تورج و خانجانی، زینب (۱۳۹۱)، «مقایسه احساس مسئولیت و آمیختگی فکر-کنش در بیماران مبتلا به وسواس و اضطراب فراگیر»، نشریه تازه‌های علوم شناختی، دوره چهاردهم، شماره چهارم.
  ۷. حاجی ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۹۵)، «جامعه‌شناسی جنایی»، چاپ اول، قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص).
  ۸. حاجی‌پور، حسین (۱۳۹۰)، «دغدغه‌ها و یادداشت‌ها»، چاپ اول، تهران: بی‌نا.
  ۹. حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ مطلبی، منیژه؛ رحمانی فیروزجاه، علی و عباسی اسفنجیر، علی اصغر (۱۳۹۹)، «بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی (مطالعه موردی دانش‌آموزان منطقه پنج تهران)»، نشریه مطالعات جامعه‌شناسی، دوره سیزدهم، شماره چهل و هفتم.
  ۱۰. داوری، محمد و سلیمی، علی (۱۳۸۵)، «جامعه‌شناسی کجروی»، چاپ اول، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
  ۱۱. درویشیان، حسن (۱۳۹۰)، «نقش قوه قضائیه در پیشگیری از وقوع جرم»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه جامعه المصطفی العالمیه، دانشکده الهیات و معارف اسلامی.
  ۱۲. زرقي، موسی؛ آهنگری، مهدی و جاوی، علی (۱۳۹۵)، «عوامل کاهش غیرت در جامعه اسلامی»، همایش سراسری علمی-پژوهشی سبک زندگی.
  ۱۳. زینالی، امیرحمزه و مقدسی، محمدباقر (۱۳۹۱)، «حق بزه‌دیده بر امنیت و اطلاع‌رسانی در فرآیند کیفری»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره پانزدهم، شماره پنجاه و هفتم.
  ۱۴. سراج‌زاده، سید حسین‌زاده و پویافر، محمدرضا (۱۳۸۷)، «دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس آنومی و کجروی در میان نمونه‌ای از دانشجویان»، نشریه مسائل اجتماعی ایران، دوره سوم، شماره شصت و سوم.
  ۱۵. شایگان، فریبا و اصغرزاده، سمیه (۱۳۹۴)، «سلامت اجتماعی و اعتیاد»، مجله سلامت اجتماعی و اعتیاد، دوره دوم، شماره پنجم.
  ۱۶. شکیبافر، محدثه (۱۳۹۶)، «مفهوم‌شناسی غیرت، حیا و عفت و ارتباط آنها با پوشش از دیدگاه اسلام»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه معارف اسلامی.
  ۱۷. صدر، سید اسماعیل و عوده، عبدالقادر (۱۳۶۱)، «التشريع الجنائی الإسلامی فی المذهب الخمسة مقارناً بالقانون الوضعی»، چاپ اول، قم: مؤسسه البعثة.
  ۱۸. صدوق، محمد بن علی (۱۲۶۳)، «من لا یحضره الفقیه»، جلد چهارم، قم: مؤسسه نشر اسلامی.
  ۱۹. طالبان، محمدرضا (۱۳۸۷)، «کنترل رفتار اجتماعی انسان‌ها»، مجله معرفت، شماره بیست و پنجم.
  ۲۰. طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۸۴)، «تفسیر المیزان»، جلد چهارم، قم: انتشارات لوح محفوظ.
  ۲۱. طریحی، فخرالدین بن محمدعلی (۱۳۷۵)، «مجمع البحرین»، جلد سوم، قم: مکتبه المرتضویه.

۲۲. علمدار، فاطمه (۱۳۹۹)، «بی تفاوتی، یک انتخاب ناگزیر»، چاپ اول، تهران: انتشارات اندیشه احسان.
۲۳. عنبری، موسی و غلامیان، سارا (۱۳۹۵)، «تبیین جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با بی تفاوتی اجتماعی»، نشریه بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره هفتم، شماره دوم.
۲۴. فراهیدی، خلیل بن أحمد (۱۳۶۴)، «کتاب العین»، جلد هشتم، قم: مؤسسه دارالهیجره.
۲۵. فولادی، حفیظ‌الله (۱۴۰۲)، «کنترل اجتماعی در نهج البلاغه»، چاپ اول، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۶. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۴)، «القاموس المحيط»، جلد اول، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۷. قاسمی، ایرج؛ قاسمی سیانی، محمد و حیدری، حسین، رقیه (۱۳۹۴)، «تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده»، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره پانزدهم، شماره پنجاه ونهم.
۲۸. قدرجانی، راضیه و قیطرانی، نیما (۱۳۹۱)، «بررسی روش‌های ارتقاء مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی مسکن فرسوده (مطالعه موردی: محله جولان در شهر همدان)»، فصلنامه مطالعات محیطی هفت حصار، دوره اول، شماره دوم.
۲۹. کاظمی سرکانه، سجاد (۱۳۸۸)، «مطالعه جرم‌شناختی قتل‌های ناموسی (مطالعه موردی: استان تهران)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۳۰. محمدی اشتهاردی، محمد (۱۳۸۳)، «غیرت در سیره پیشوایان»، نشریه پاسدار اسلام، دوره بیست‌ویکم، شماره دویست‌وهفتادوششم.
۳۱. محمدی جورکویه، علی و مصطفی‌پور، مسعود (۱۳۹۱)، «رویکردی اسلامی-انتقادی بر راهکار مقابله با آنومی از منظر دورکیم»، نشریه حقوق اسلامی، دوره نهم، شماره سی‌ودوم.
۳۲. مطهری، مرتضی (۱۳۸۹)، «مسئله حجاب»، چاپ سوم، تهران: انتشارات صدرا.
۳۳. معین، محمد (۱۳۸۸)، «فرهنگ معین»، جلد دوم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۳۴. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۹۹)، «پیام امام امیرالمؤمنین علیه‌السلام»، جلد دوم، قم: نشر دارالکتب الإسلامیه.
۳۵. میرباقری، سید محسن (۱۳۸۷)، «به رنگ آسمان، بایسته‌های خانواده از دیدگاه قرآن»، چاپ اول، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۳۶. میری، مجتبی و سبحانی‌نیا، محمدتقی (۱۳۹۴)، «انحراف در غیرت‌ورزی و پیامدهای آن در آموزه‌های اسلامی»، فصلنامه علمی-ترویجی اخلاق، دوره پنجم، شماره نوزدهم.
۳۷. نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۳)، «پیشگیری عادلانه از جرم»، در علوم جنایی، چاپ اول، تهران: نشر سمت.
۳۸. نراقی، مهدی بن ابی‌ذر (۱۳۹۲)، «جامع السعادات»، جلد اول، قم: انتشارات قائم آل محمد (عج).
39. Caves, Roger W. (2005), *Encyclopedia of the City*, Vol. 1, London: Taylor & Francis.
40. Palmary, Ingrid (2001), *Social Crime Prevention in South Africa's Major Cities*, Johannesburg: Center for the Study of Violence and Reconciliation.
41. Reckless, Walter C. (1974), "American Criminology: New Directions", *The British Journal of Criminology*, Vol. Fourteen, No. Two: 188-190.
42. Siegel, Larry J. (2000), *Social Structure Theories (From Criminology)*, Belmont: Wadsworth Publishing.
43. Thomas, W. I. and Znaniecki, Florian (1958), *The Polish Peasant in Europe and America*, Part II: The Concept of Social Disorganization, New York: Dover Publications.